

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

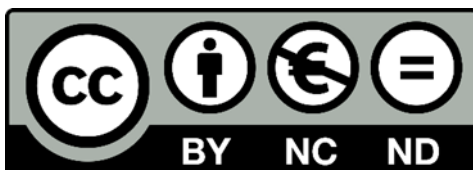
Τίτλος Μαθήματος: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα - Θεματογραφία II

Ενότητα: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα 8

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Ελένη Χουλιαρά - Ράϊου

Τμήμα: Φιλολογίας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

A. ΚΕΙΜΕΝΟ

Ἐπεὶ δὲ μεμαθηκὼς ἦκε, προσέπαιζεν αὐτῷ λέγων· οὐ δοκεῖ ὑμῖν, ὧ ἄνδρες, ὥσπερ Ὅμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα γεραρὸν ἔφη εἶναι, οὕτω καὶ ὄδε στρατηγεῖν μαθὼν γεραρώτερος φαίνεσθαι; Καὶ γάρ, ὥσπερ ὁ καθαρίζειν μαθὼν, καὶ ἐὰν μὴ καθαρίζῃ, καθαριστὴς ἐστὶ, καὶ ὁ μαθὼν ἰᾶσθαι, κἂν μὴ ἰατρεύῃ, ὅμως ἰατρός ἐστίν, οὕτω καὶ ὄδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγός, κἂν μηδεὶς αὐτὸν ἔλῃται. Ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος, οὔτε στρατηγὸς οὔτε ἰατρός ἐστίν, οὐδ' ἐὰν ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἰρεθῇ.

Ξενοφώντας, *Ἀπομνημονεύματα* 3.1.4-6

B. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΕΣ – ΠΑΡΑΧΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Εναντιωματικές, παραχωρητικές ή ενδοτικές λέγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που δηλώνουν εναντίωση ή παραχώρηση προς την πρόταση από την οποία εξαρτώνται.

α) Εισαγωγή

- Εισάγονται με τους εναντιωματικούς συνδέσμους *εἰ καί, ἂν καί, ἦν καί, ἐὰν καί*, όταν η εναντίωση / παραχώρηση γίνεται προς κάτι που ο ομιλητής δέχεται ως πραγματικό. Έχουν ἄρνηση *μή*.

Φήσουσί με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμὶ (Πλάτ. *Ἀπολογία* 38c) *Πάντες ποταμοί, ἦν καὶ πρόσω τῶν πηγῶν ἄποροι ὄσι, πρὸς τὰς πηγὰς διαβατοὶ γίνονται* (Ξεν. *Κύρου Ἀνάβασις* 3.2.22)

- Με τους συνδέσμους *καὶ εἰ, καὶ ἂν, κἂν, καὶ ἐάν*, όταν η κύρια πρόταση είναι καταφατική και με τους συνδέσμους *οὐδ' εἰ, οὐδ' ἂν, οὐδ' ἦν, οὐδ' ἐάν, μηδ' ἂν, μηδ' εἰ*, όταν η κύρια πρόταση είναι αρνητική. Χρησιμοποιούνται αυτοί οι σύνδεσμοι όταν η εναντίωση / παραχώρηση γίνεται προς κάτι που ο ομιλητής θεωρεῖ αδύνατο ή απίθανο.

Ἀπιέναι Μήδους κελεύει, καὶ εἰ Κῦρος μένειν βούλεται (Ξεν. *Κύρου Παιδεία* 4.5.18) *Νῦν δὲ ἴσμεν ὅτι, καὶ ἐὰν μὴ ἡμεῖς παρακελευώμεθα, ἰκανῶς ἐπιμελήσονται* (Πλάτ. *Μενέξενος* 248d) *Καὶ φανερόν πεποιήκατε ὅτι, οὐδ' ἂν ἀποθάνῃ Φίλιππος, οὐδὲν μᾶλλον κινήσεσθε* (Δημοσθ. *Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ* 37) *Ἐνεκα χρημάτων μηδένα θεῶν ὁμόσης, μηδ' ἂν εὐορκεῖν μέλλῃς* (Ισοκρ. *Πρὸς Δημόνικον* 23)

β) Εκφορά

Οι εναντιωματικές προτάσεις κατ' ουσίαν ανήκουν στις υποθετικές προτάσεις, οι οποίες με την προσθήκη των επιδοτικών συνδέσμων (*καί, οὔτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ*) δηλώνουν ότι υπάρχει αντίθεση ανάμεσα στην υποθετική και την κύρια πρόταση,

οπότε η υποθετική χαρακτηρίζεται εναντιωματική. Γι' αυτό οι εναντιωματικές προτάσεις εκφέρονται με τις ίδιες εγκλίσεις που εκφέρονται οι υποθετικές και σχηματίζουν με τις αποδόσεις τους τα είδη των υποθετικών λόγων.

Κατά συνέπεια εκφέρονται με:

- Οριστική ή Ευκτική όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το *εἰ*
Εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο δύναται τὰ μαθήματα ταῦτα ποιεῖν ἀγαθόν, ἀλλ' οὖν ἀποτρέπειν γε τοὺς νεωτέρους πολλῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων (Ισοκρ. Παναθηναϊκός 27) (υποθετικός λόγος που δηλώνει το πραγματικό)
Καὶ εἰ ἐβούλετο τὰ δίκαια ποιεῖν, ἐδούλευεν ἂν Ἀλκίτη (Πλάτ. Γοργίας 471a) (υποθετικός λόγος που δηλώνει το μη πραγματικό)
Οὐδεὶς ἂν ἔτι πιστεῦσαι δύναίτο ὑμῖν, οὐδ' εἰ πάνυ προθυμοῖτο (Ξεν. Κύρου Παιδεία 8.7.23) (υποθετικός λόγος που δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος)
- Υποτακτική, όταν ο σύνδεσμος εισαγωγής περιέχει το *ἐάν, ἄν, ἦν*
Εὐλαβοῦ τὰς διαβολάς, κἂν ψευδεῖς ᾦσιν. (Ισοκρ. Πρὸς Δημόνικον 27) (υποθετικός λόγος που δηλώνει την αόριστη επανάληψη στο παρόν – μέλλον)
Οὐδ' ἐάν ἀντιβολῶσιν ὑμᾶς καὶ ἰκετεύωσι, δικαίως ἂν αὐτοὺς ἐλέησατε (Λυσ. Κατὰ Ἐρατοσθένη 21) (υποθετικός λόγος που δηλώνει το προσδοκώμενο)

Όταν στην αρχή περιόδου ή ημιπερίοδου έχουμε και *εἰ, καὶ ἄν, κἂν*, τότε ο *καὶ* είναι δυνατόν να είναι μεταβατικός, οπότε η πρόταση είναι υποθετική *Κἂν μὴ ἐθέλωμεν ἐκεῖ πολεμεῖν αὐτῷ, ἐνθάδ' ἴσως ἀναγκασθῶμεθα τοῦτο ποιεῖν* (Δημοσθ. Φιλιππικός Α' 50)

γ) Συντακτικός ρόλος

Χρησιμοποιούνται ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί που δηλώνουν εναντίωση ή παραχώρηση.

Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

1. ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΑΦΩΝΟΛΗΚΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

α) Ενεστώτας και Παρατατικός Ενεργητικής και Μέσης Φωνής

- Χειλικόληκτα

Τα χειλικόληκτα ρήματα (δηλαδή όσα έχουν χαρακτήρα *π, β, φ*), για να σχηματίσουν το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού ενεργητικής και μέσης φωνής, παίρνουν στο τέλος του θέματός τους το πρόσφυμα *τ* και έτσι λήγουν σε *-πτω / -πτομαι*, καθώς το *β* ή *φ* του χαρακτήρα τους μετατρέπεται σε *π*, ενώ το *π* παραμένει ως έχει. Αυτή η τροπή των συμφώνων ονομάζεται *συμπνευματισμός*, κατά τον οποίο το χειλικό σύμφωνο που βρίσκεται μπροστά από ένα οδοντικό μέσα σε μια λέξη συμπνευματίζεται, δηλαδή γίνεται ομόπνοο με το οδοντικό. Αφού το *τ* που παίρνουν στο τέλος του θέματός του τα αφωνόληκτα χειλικόληκτα ρήματα είναι

ψιλόπνοο οδοντικό, πρέπει το χειλικό σύμφωνο που προηγείται να γίνει και εκείνο ψιλόπνοο. Το π είναι ήδη ψιλόπνοο, οπότε παραμένει το ίδιο, ενώ το β ως μέσο και το φ ως δασύπνοο μετατρέπονται στο αντίστοιχο ψιλόπνοο (το π) για να επιτευχθεί ο *συμπνευματισμός*. Έτσι τα ρήματα παίρνουν την εξής μορφή:

- θ. κοπ- : κόπτω / κόπτομαι ἔκοπτον / ἐκοπτόμην
- θ. βλαβ- : βλάπτω / βλάπτομαι ἔβλαπτον / ἐβλαπτόμην
- θ. κρυφ- : κρύπτω / κρύπτομαι ἔκρυπτον / ἐκρυπτόμην

- Ουρανικόληκτα

Τα ουρανικόληκτα ρήματα (δηλαδή όσα έχουν χαρακτήρα κ, γ, χ), για να σχηματίσουν το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού ενεργητικής και μέσης φωνής, παίρνουν στο τέλος του θέματός τους το πρόσφυμα j και συγχωνεύουν τον ουρανικό χαρακτήρα τους (κ, γ, χ) με το j σε ττ ή σσ, καθώς σε αρχαιότατους χρόνους το ημίφωνο j ύστερα από τα ουρανικά (κ, γ, χ), συγχωνεύτηκε με αυτά σε σσ ή ττ. Έτσι τα ουρανικόληκτα ρήματα λήγουν σε -ττω / -ττομαι ή -σσω / -σσομαι και παίρνουν την εξής μορφή:

- θ. φυλακ- : φυλακ-j-ω / φυλακ-j-ομαι = φυλάττω / φυλάττομαι
ἐφύλαττον / ἐφύλαττόμην
- θ. ἀλλαγ- : ἀλλαγ-j-ω / ἀλλαγ-j-ομαι = ἀλλάττω / ἀλλάττομαι
ἤλλαττον / ἤλλαττόμην,
- θ. ταραχ- : ταραχ-j-ω / ταραχ-j-ομαι = τaráττω / τaráττομαι
ἐτάραττον / ἐταραττόμην

- Οδοντικόληκτα

Τα οδοντικόληκτα ρήματα (δηλαδή όσα έχουν χαρακτήρα τ, δ, θ), για να σχηματίσουν το χρονικό θέμα του ενεστώτα και του παρατατικού ενεργητικής και μέσης φωνής, παίρνουν στο τέλος του θέματός τους το πρόσφυμα j και έπειτα όσα έχουν χαρακτήρα θ ή τ τον συγχωνεύουν με το j σε ττ (ή σσ). Αυτό συμβαίνει γιατί σε αρχαιότατους χρόνους το ημίφωνο j ύστερα από τα οδοντικά τ και θ συγχωνεύτηκε με αυτά σε σσ ή ττ. Όσα έχουν χαρακτήρα δ τον συγχωνεύουν με το j σε ζ, καθώς σε αρχαιότατους χρόνους το ημίφωνο j ύστερα από δ συγχωνεύτηκε με αυτό σε ζ.

- θ. πυρετ- : πυρέτ-j-ω = πυρέττω
ἐπύρεττον
- θ. πλαθ- : πλάθ-j-ω = πλάττω / πλάττομαι
ἐπλαττον / ἐπλαττόμην
- θ. παιδ- : παιδ-j-ω = παίζω
ἔπαιζον

β) 1. Μέλλοντας και Αόριστος α΄ Ενεργητικής και Μέσης Φωνής

Στον ενεργητικό και μέσο μέλλοντα και αόριστο α΄ ο ρηματικός χαρακτήρας των αφωνόληκτων ρημάτων, όταν βρεθεί εμπρός από το χαρακτήρα σ, παθαίνει τις εξής μεταβολές:

- Ο χειλικός χαρακτήρας π, β, φ , ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ψ :
τρέπω (θ. *τρεπ-*): *τρεπ-σ-ω = τρέψω / τρέψομαι*
ἔτρεψα / ἔτρεψάμην
- Ο ουρανικός χαρακτήρας κ, γ, χ , ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα σ σε ξ :
φυλάττω (θ. *φυλαττ-*): *φυλάττ-σ-ω = φυλάξω / φυλάξομαι*
ἐφύλαξα / ἐφύλαξάμην
- Ο οδοντικός χαρακτήρας τ, δ, θ , εμπρός από το χρονικό χαρακτήρα σ αποβάλλεται:
πείθω (θ. *πειθ-*): *πειθ-σ-ω = πείσω / πείσομαι*
ἔπεισα / ἐπέισάμην
ψεύδομαι (θ. *ψευδ-*): *ψεύδ-σ-ομαι = ψεύσομαι / ἐψευσάμην*

**Τα υπερδισύλλαβα ρήματα σε $-ίζω$, όσα έχουν ρηματικό χαρακτήρα δ , σχηματίζουν τον ενεργητικό και μέσο μέλλοντα χωρίς το χρονικό χαρακτήρα σ σε $-ιῶ$ και $-ιῶμαι$ και κλίνονται κατά τα συνηρημένα σε $-έω$.
Κομίζω – κομιῶ ΑΛΛΑ κτίζω - κτίσω**

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ			ΜΕΣΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ		
ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡΕΜΦ	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡΕΜΦ
<i>κομιῶ</i>	<i>κομιοῖμι/κομιοίην</i>	<i>κομιεῖν</i>	<i>κομιοῦμαι</i>	<i>κομιοίμην</i>	<i>κομιεῖσθαι</i>
<i>κομιεῖς</i>	<i>κομιοῖς/κομιοίης</i>		<i>κομιεῖ</i>	<i>κομιοῖο</i>	
<i>κομιεῖ</i>	<i>κομιοῖ/κομιοίη</i>	ΜΕΤΟΧΗ	<i>κομιεῖται</i>	<i>κομιοῖτο</i>	ΜΕΤΟΧΗ
<i>κομιοῦμεν</i>	<i>κομιοῖμεν</i>	<i>κομιῶν</i>	<i>κομιούμεθα</i>	<i>κομιοίμεθα</i>	<i>κομιούμενος</i>
<i>κομιεῖτε</i>	<i>κομιοῖτε</i>	<i>κομιοῦσα</i>	<i>κομιεῖσθε</i>	<i>κομιοῖσθε</i>	<i>κομιουμένη</i>
<i>κομιοῦσι(ν)</i>	<i>κομιοῖεν</i>	<i>κομιοῦν</i>	<i>κομιοῦνται</i>	<i>κομιοῖντο</i>	<i>κομιούμενον</i>
<i>κομιεῖτον</i>	<i>κομιοῖτον</i>		<i>κομιεῖσθον</i>	<i>κομιοῖσθον</i>	
<i>κομιεῖτον</i>	<i>κομιοίτην</i>		<i>κομιεῖσθον</i>	<i>κομιοίστην</i>	

β) 2. Μέλλοντας και Αόριστος α΄ Παθητικής Φωνής

Στο μέλλονται και αόριστο α΄ παθητικής φωνής ο χαρακτήρας των αφωνόληκτων ρημάτων εμπρός από το θ του χρονικού προσφύματος $\theta\eta$ ($\theta\epsilon$) παθαίνει τις εξής μεταβολές:

- Αν είναι ψιλόπνοο ή μέσο χειλικό (π, β) τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύπνοο φ , σύμφωνα με το φαινόμενο του συμπνευματισμού (βλ. παραπάνω, Β. 1. α χειλικόληκτα) *λείπω* (θ. *λειπ-*): *λειφθήσομαι / ἐλείφθην*
- Αν είναι ψιλόπνοο ή μέσο ουρανικό (κ, γ) τρέπεται στο αντίστοιχό του δασύπνοο χ , σύμφωνα με το φαινόμενο του συμπνευματισμού *κηρύττω* (θ. *κηρυκ-*): *κηρυχθήσομαι / ἐκηρύχθην*
- Αν είναι οδοντικό (τ, δ, θ) τρέπεται σε σ , καθώς το οδοντικό σύμφωνο πριν από άλλο οδοντικό τρέπεται σε σ : *πείθομαι* (θ. *πειθ-*): *πεισθήσομαι / ἐπέισθην*

γ) 1. Παρακείμενος και Υπερσυντέλικος Ενεργητικής Φωνής

- Τα χειλικόληκτα και ουρανικόληκτα σχηματίζουν τον ενεργητικό παρακειμένο και υπερσυντέλικο χωρίς το χρονικό χαρακτήρα κ, αλλά τρέπουν το χαρακτήρα του ρηματικού θέματος, αν είναι σύμφωνο άφωνο ψιλόπνοο ή μέσο, στο αντίστοιχό του δασύπνοο (δηλ. τρέπουν το π ή β σε φ και το κ ή γ σε χ)

κόπτω (θ. κοπ-): *κέκοφα* / *έκεκόφειν*

τρίβω (θ. τριβ-): *τέτριφα* / *έτετρίφειν*

γράφω (θ. γραφ-): *γέγραφα* / *έγεγράφειν*

κηρύττω (θ. κηρυκ-): *κεκήρυχα* / *έκεκηρύχειν*

τάττω (θ. ταγ-): *τέταχα* / *έτετάχειν*

ταράττω (θ. ταραχ-): *τετάραχα* / *έτεταράχειν*

Όσα ρήματα έχουν ε εμπρός από το ρηματικό χαρακτήρα τρέπουν συνήθως στον ενεργητικό παρακειμένο και υπερσυντέλικο το ε σε ο: *τρέπω* (θ. *τρεπ-*): *τέτροφα* / *έτετρόφειν*

γ) 2. Παρακειμένος και Υπερσυντέλικος Μέσης Φωνής

Τα αφωνόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον παρακειμένο και τον υπερσυντέλικο μέσης φωνής όπως τα φωνηεντόληκτα, αλλά κατά το σχηματισμό των τύπων στους χρόνους αυτούς συμβαίνουν τα κανονικά πάθη του χαρακτήρα εμπρός από τις καταλήξεις. Δηλαδή:

- Εφαρμόζεται η τροπή συμφώνων που υπαγορεύει ο συμπνευματισμός
- Τα ουρανικά κ ή χ εμπρός από το μ τρέπονται σε γ
- Οδοντικό σύμφωνο εμπρός από άλλο οδοντικό ή εμπρός του μ τρέπεται σε σ
- Χειλικό σύμφωνο (π, β, φ) που βρίσκεται πριν από το ένρινο μ αφομοιώνεται με αυτό, δηλαδή γίνεται και αυτό μ
- Ουρανικό σύμφωνο (κ, γ, χ) που βρίσκεται εμπρός από σ ενώνεται με αυτό σε ζ, ενώ το χειλικό (π, β, φ) ενώνεται με το σ σε ψ
- Το σ, όταν βρίσκεται μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δύο σύμφωνα, αποβάλλεται
- Τα οδοντικά (τ, δ, θ) εμπρός από το σ αποβάλλονται

ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ				ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡΕΜΦ	ΜΕΤΟΧΗ	
θ. <i>πραγ-</i>				
<i>πέπραγμα</i>	--	<i>πεπράχθαι</i>	<i>πεπραγμένος</i>	<i>έπεπράγμην</i>
<i>πέπραζαι</i>	<i>πέπραζο</i>		<i>πεπραγμένη</i>	<i>έπέπραζο</i>
<i>πέπρακται</i>	<i>πεπράχθω</i>		<i>πεπραγμένον</i>	<i>έπέπρακτο</i>
<i>πεπράγμεθα</i>	--			<i>έπεπράγμεθα</i>
<i>πέπραχθε</i>	<i>πέπραχθε</i>			<i>έπέπραχθε</i>
<i>πεπραγμένοι</i> <i>είσι(ν)</i>	<i>πεπράχθων</i>			<i>πεπραγμένοι ήσαν</i>
<i>πέπραχθον</i>	<i>πέπραχθον</i>			<i>έπέπραχθον</i>
<i>πέπραχθον</i>	<i>πεπράχθων</i>			<i>έπεπράχθην</i>

θ. γραφ-				
γέγραμμαι	--	γεγράφθαι	γεγραμμένος	έγεγράμμην
γέγραψαι	γέγραψο		γεγραμμένη	έγέγραψο
γέγραπται	γεγράφθω		γεγραμμένον	έγέγραπτο
γεγράμμεθα	--			έγεγράμμεθα
γέγραφθε	γέγραφθε			έγέγραφθε
γεγραμμένοι είσί(ν)	γεγράφθων			γεγραμμένοι ήσαν
γέγραφθον	γέγραφθον			έγέγραφθον
γέγραφθον	γεγράφθων			έγεγράφθην
θ. πειθ-				
πέπεισμαι	--	πεπεισθαι	πεπεισμένος	έπεπίσμην
πέπεισαι	πέπεισο		πεπεισμένη	έπέπεισο
πέπεισται	πεπεισθω		πεπεισμένον	έπέπειστο
πεπίσμεθα	--			έπεπίσμεθα
πέπεισθε	πέπεισθε			έπέπεισθε
πεπεισμένοι είσί(ν)	πεπείσθων			πεπεισμένοι ήσαν
πέπεισθον	πέπεισθον			έπέπεισθον
πέπεισθον	πεπείσθων			έπεπίσθην

Τα ρήματα *στρέφω*, *τρέπω*, *τρέφω* στον παρακείμενο και υπερσυντέλικο μέσης φωνής τρέπουν το ε του θέματος σε α: *ἔστραμμαι* / *ἔστράμμην*, *τέτραμμαι* / *έτετράμμην*, *τέθραμμαι* / *έτεθράμμην*

2. ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΝΡΙΝΟΛΗΚΤΩΝ ΚΑΙ ΥΓΡΟΛΗΚΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ Α΄ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

α) Ενεστώτας και Παρατατικός Ενεργητικής και Μέσης Φωνής

Ελάχιστα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον ενεστώτα και τον παρατατικό ενεργητικής και μέσης φωνής με το ρηματικό θέμα αμετάβλητο. Τα περισσότερα σχηματίζουν τους χρόνους αυτούς αφού πάρει πρώτα το θέμα στο τέλος του το χρονικό πρόσφυμα *j*. Τότε συμβαίνουν οι εξής μεταβολές:

- Αν ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος είναι *λ*, τότε το πρόσφυμα *j* αφομοιώνεται προς αυτό και έτσι τα ρήματα αυτά σχηματίζουν τον ενεστώτα και τον παρατατικό με *λλ* (θ. *ἀγγελ-*): *ἀγγέλλω* / *ἀγγέλλομαι*, *ἤγγελλον* / *ἤγγελλόμην*. Εξαιρούνται τα *ἐθέλω*, *ἐπιμέλομαι*, *ὀφείλω* και το απρόσωπο *μέλει* που έχουν ένα *λ* γιατί δεν παίρνουν πρόσφυμα *j*.
- Αν ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος είναι *ν* ή *ρ* και υπάρχει φωνήεν *α* πριν από αυτόν, τότε το πρόσφυμα *j* υπερπηδά το χαρακτήρα *ν* ή *ρ* και σχηματίζει με το φωνήεν *α* το δίφθογγο *αι*. Έτσι τα ρήματα αυτά λήγουν σε *-αίνω* ή *-αίρω*: (θ. *φαν-*) = *φάν-j-ω* = *φαίνω* / *φαίνομαι*, *ἔφαινον* / *έφαινόμην*
- Αν ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος είναι *ν* ή *ρ* και υπάρχουν τα φωνήεντα *ε*, *ι* ή *υ* πριν από αυτόν, τότε το πρόσφυμα *j* αφομοιώνεται προς το χαρακτήρα *ν* ή *ρ*,

έπειτα το διπλό ν ή ρ απλοποιείται και το προηγούμενο φωνήεν εκτείνεται αναπληρωματικά δηλ. το ε σε ει, το ι σε ι και το υ σε υ. Έτσι τα ρήματα αυτά στον ενεστώτα λήγουν σε -είνω, -είρω, -ἴνω, -ἴρω, -ῦνω, -ῦρω :

(θ. κτεν-): κτεν-*j*-ω, κτένν-ω = κτείνω / ἔκτεινον

(θ. φθερ-): φθερ-*j*-ω, φθέρρ-ω = φθείρω / φθείρομαι, ἔφθειρον / ἐφθειρόμην

(θ. κρῖν-): κρῖν-*j*-ω, κρῖνν-ω = κρίνω / κρίνομαι, ἔκρινον / ἐκρινόμην

β) Μέλλοντας Ενεργητικής, Μέσης και Παθητικής Φωνής

- Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον ενεργητικό και μέσο μέλλοντα από το ρηματικό θέμα και τις καταλήξεις -ῶ και -οῦμαι, δηλ. κλίνονται κατά τον ενεστώτα των συνηρημένων ρημάτων σε -έω: ἀμύνω - ἀμυνῶ, ἀμυνοῦμαι (μέσος), σφάλλω - σφαλῶ, σημαίνω - σημανῶ, φθείρω - φθερῶ.
- Ο παθητικός μέλλοντας των ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων σχηματίζεται κανονικά σε -θήσομαι, όπως στα φωνηεντόληκτα, χωρίς μεταβολή του ρηματικού χαρακτήρα: ἀγγέλλω - ἀγγελθήσομαι

γ) Αόριστος Ενεργητικής, Μέσης και Παθητικής Φωνής

- Αρχικά ο ενεργητικός και μέσος αόριστος στα ενρινόληκτα και υγρόληκτα σχηματίστηκε σε -σα και -σαμην, όπως στα φωνηεντόληκτα. Στη συνέχεια ο χρονικός χαρακτήρας σ αφομοιώθηκε με το προηγούμενό του ένρινο ή υγρό και έπειτα έγινε απλοποίηση των δύο όμοιων συμφώνων και αναπληρωματική έκταση του προηγούμενου φωνήεντος, δηλ. του ἄ σε η (ή σε ᾱ αν προηγείται ε ή ι ή ρ), του ε σε ει, του ι σε ι και του υ σε υ. Έτσι σχηματίζεται σε όλες τις εγκλίσεις (και στο απαρέμφοτο και στη μετοχή) με το θέμα μετασχηματισμένο και με τις ίδιες καταλήξεις που έχουν τα φωνηεντόληκτα, αλλά χωρίς το χρονικό χαρακτήρα σ :
φαίνω θ. φᾶν- αρχικός τύπος: ἔφανσα με αφομοίωση: ἔφανα τελικός τύπος: ἔφηνα / ἐφηνάμην
ἀγγέλλω θ. ἀγγελ- αρχικός τύπος: ἤγγελσα με αφομοίωση: ἤγγελλα τελικός τύπος: ἤγγειλα / ἤγγειλάμην

ΑΟΡΙΣΤΟΣ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗΣ ΦΩΝΗΣ					
ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤ.	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡΕΜΦ	ΜΕΤΟΧΗ
ἔνειμα	νείμω	νείμαιμι	--		
ἔνειμας	νείμης	νείμαις	νεῖμον	νεῖμαι	νείμας
ἔνειμε	νείμη	νείμαι	νειμάτω		νείμασα
ἐνείμαμεν	νείμωμεν	νείμαιμεν	--		νεῖμαν
ἐνείματε	νείμητε	νείματε	νείματε		
ἔνειμαν	νείμωσι	νείμαιεν	νειμάντων ή νειμάτωσαν		
ἐνείματον	νείμητον	νείμαιτον	νείματον		
ἐνειμάτην	νείμητον	νειμαίτην	νειμάτων		

ΑΟΡΙΣΤΟΣ ΜΕΣΗΣ ΦΩΝΗΣ					
ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤ.	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡΕΜΦ	ΜΕΤΟΧΗ
<i>ένειμάμην</i>	<i>νείμωμαι</i>	<i>νείμαίμην</i>	--		
<i>ένείμω</i>	<i>νείμη</i>	<i>νείμαιο</i>	<i>νείμαι</i>	<i>νείμασθαι</i>	<i>νείμάμενος</i>
<i>ένείματο</i>	<i>νείμηται</i>	<i>νείμαιτο</i>	<i>νείμάσθω</i>		<i>νείμαμένη</i>
<i>ένειμάμεθα</i>	<i>νείμώμεθα</i>	<i>νείμαίμεθα</i>	--		<i>νείμάμενον</i>
<i>ένείμασθε</i>	<i>νείμησθε</i>	<i>νείμαιοσθε</i>	<i>νείμασθε</i>		
<i>ένείμαντο</i>	<i>νείμονται</i>	<i>νείμαιντο</i>	<i>νείμάσθων</i> ή <i>νείμάσθωσαν</i>		
<i>ένείμασθον</i>	<i>νείμησθον</i>	<i>νείμαιοσθον</i>	<i>νείμασθον</i>		
<i>ένειμάσθην</i>	<i>νείμησθον</i>	<i>νείμαίσθην</i>	<i>νείμάσθων</i>		

- Ο παθητικός αόριστος α' σχηματίζεται κανονικά σε *-θην*, όπως στα φωνηεντόληκτα, χωρίς μεταβολή του ρηματικού χαρακτήρα: *ἀγγέλλω -ἠγγέλθην*

δ) Παρακείμενος και Υπερσυντέλικος Ενεργητικής και Μέσης Φωνής

- Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο ενεργητικής φωνής με το χρονικό χαρακτήρα *κ*, όπως τα φωνηεντόληκτα. Το *λ* και το *ρ* μπροστά από το χρονικό χαρακτήρα *κ* μένουν αμετάβλητα, ενώ το *ν* γίνεται *γ*: *ἀγγέλλω - ἠγγελκα - ἠγγέλκειν, αἴρω - ἤρκα - ἤρκειν*
- Ο παρακείμενος και ο υπερσυντέλικος μέσης φωνής στα υγρόληκτα ρήματα σχηματίζεται κανονικά σε *-μαι* και *-μην*, όπως στα φωνηεντόληκτα. Οι ρηματικοί χαρακτήρες *λ* και *ρ* εμπρός από τις καταλήξεις μένουν αμετάβλητοι: *ἠγγεμαι - ἠγγέμην*. Στα ενρινόληκτα ρήματα οι παραπάνω χρόνοι σχηματίζονται επίσης σε *-μαι* και *-μην*. Όμως ο ρηματικός χαρακτήρας *ν* εμπρός από το *μ* των καταλήξεων σε άλλα ρήματα αφομοιώνεται με αυτό και σε άλλα τρέπεται σε *σ*: *παροξύνομαι - παρώξυμαι - παρωξύμην / φαίνομαι - πέφασμαι - έπεφάσμην*

ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ				ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ
ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ΑΠΑΡΕΜΦ	ΜΕΤΟΧΗ	
θ. <i>ἀγγελ-</i>				
<i>ἠγγεμαι</i>	--		<i>ἠγγεμένος</i>	<i>ἠγγέμην</i>
<i>ἠγγεσαι</i>	<i>ἠγγεσο</i>	<i>ἠγγέλθαι</i>	<i>ἠγγεμένη</i>	<i>ἠγγεσο</i>
<i>ἠγγεσαι</i>	<i>ἠγγέλθω</i>		<i>ἠγγεμένον</i>	<i>ἠγγελο</i>
<i>ἠγγέμεθα</i>	--			<i>ἠγγέμεθα</i>
<i>ἠγγελθε</i>	<i>ἠγγελθε</i>			<i>ἠγγελθε</i>
<i>ἠγγεμένοι</i> <i>εἰσὶ(ν)</i>	<i>ἠγγέλθων</i>			<i>ἠγγεμένοι ἦσαν</i>
<i>ἠγγελθον</i>	<i>ἠγγελθον</i>			<i>ἠγγελθον</i>
<i>ἠγγελθον</i>	<i>ἠγγέλθων</i>			<i>ἠγγέλθην</i>
θ. <i>ὄξυν-</i>				
<i>ὄξυμαι</i>	--		<i>ὄξυμένος</i>	<i>ὄξόμην</i>
<i>ὄξυνσαι</i>	<i>ὄξυνσο</i>	<i>ὄξύνθαι</i>	<i>ὄξυμένη</i>	<i>ὄξυνσο</i>

<i>ῶζονται</i>	<i>ῶζύνθω</i>		<i>ῶζυμένον</i>	<i>ῶζυντο</i>
<i>ῶζύμεθα</i>	--			<i>ῶζύμεθα</i>
<i>ῶζυνθε</i>	<i>ῶζυνθε</i>			<i>ῶζυνθε</i>
<i>ῶζυμένοι</i> <i>εἰσί(ν)</i>	<i>ῶζύνθων</i>			<i>ῶζυμένοι ἦσαν</i>
<i>ῶζυνθον</i>	<i>ῶζυνθον</i>			<i>ῶζυνθον</i>
<i>ῶζυνθον</i>	<i>ῶζύνθων</i>			<i>ῶζύνθην</i>
θ. φαν-				
<i>πέφασμαι</i>	--		<i>πεφασμένος</i>	<i>έπεφάσμην</i>
<i>πέφανσαι</i>	<i>πέφανσο</i>	<i>πεφάνθαι</i>	<i>πεφασμένη</i>	<i>έπέφανσο</i>
<i>πέφανται</i>	<i>πεφάνθω</i>		<i>πεφασμένον</i>	<i>έπέφαντο</i>
<i>πεφάσμεθα</i>	--			<i>έπεφάσμεθα</i>
<i>πέφανθε</i>	<i>πέφανθε</i>			<i>έπέφανθε</i>
<i>πεφασμένοι</i> <i>εἰσί(ν)</i>	<i>πεφάνθων</i>			<i>πεφασμένοι ἦσαν</i>
<i>πέφανθον</i>	<i>πέφανθον</i>			<i>έπέφανθον</i>
<i>πέφανθον</i>	<i>πεφάνθων</i>			<i>έπεφάνθην</i>

- Ο ρηματικός χαρακτήρας ν των ρημάτων *κλίνω*, *κρίνω* και *πλύνω* αποβάλλεται στον ενεργητικό και μέσο παρακείμενο και υπερσυντέλικο (όπως και τον παθητικό μέλλοντα και παθητικό αόριστο):
κλίνω: *κέκλικα*, *έκεκλίκειν*, *κέκλιμαι*, *έκεκλίμην*, *κλιθήσομαι*, *έκλίθην*
κρίνω: *κέκρικα*, *έκεκρίκειν*, *κέκριμαι*, *έκεκρίμην*, *κριθήσομαι*, *έκρίθην*
πλύνω: *πέπλυκα*, *έπεπλύκειν*, *πέπλυμαι*, *έπεπλύμην*, *πλυθήσομαι*, *έπλύθην*
- Όσα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα έχουν μονοσύλλαβο ρηματικό θέμα με φωνήεν ε σε αυτό, τρέπουν το ε σε ἄ στον ενεργητικό και μέσο παρακείμενο και υπερσυντέλικο: *σπείρω* (θ. *σπερ-*) *έσπαρκα*, *έσπάρκειν*, *έσπαρμαι*, *έσπάρμην*
- Το ρήμα *τείνω* (θ. *τεν-*) σχηματίζει τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο ενεργητικής και μέσης φωνής (καθώς και τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο) με τροπή του ε σε ἄ και με αποβολή του χαρακτήρα ν: *τείνω τέτακα*, (*έτετάκειν*), *τέταμαι*, *έτετάμην*, *ταθήσομαι*, *ετάθην*
- Τα ρήματα *βάλλω*, *κάμνω* και *τέμνω* σχηματίζουν τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο ενεργητικής και μέσης φωνής (καθώς και τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο) από τα ρηματικά θέματα *βαλ-*, *καμ-*, *τεμ-*, αφού πρώτα έγινε μετάθεση του φωνήεντος και έκτασή του σε η, δηλ. (*βαλ-*, *βλα-* =) *βλη-*, (*καμ-*, *κμα-* =) *κμη-*, (*τεμ-*, *τεμ-* =) *τμη-*:
βάλλω: *βέβληκα*, *έβεβλήκειν*, *βέβλημαι*, *έβεβλήμην*, *βληθήσομαι*, *έβλήθην*
κάμνω: *κέκμηκα*, *έκεκμήκειν*
τέμνω: *τέτμηκα*, (*έτετμήκειν*), *τέτμημαι*, *έτετμήμην*, *τμηθήσομαι*, *έτμήθην*

Δ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

α) Υπάρχει διάκριση στην απόδοση στα νέα ελληνικά των εναντιωματικών / παραχωρητικών προτάσεων. Όταν ο σύνδεσμος και έπεται (*εί καιί*, *άν καιί*, *ήν καιί*, *ένάν*

καί) τότε η απόδοση στα νέα ελληνικά γίνεται με το «αν και...», ενώ όταν προηγείται (*καί εἰ, καί ἄν, κᾶν, καί ἑάν*) με το «ακόμα και αν...».

β) *Ἐπεὶ δέ...*: Στη φράση αυτή ο σύνδεσμος *δέ* χρησιμοποιείται χωρίς τον *μὲν* και λειτουργεί ως μεταβατικός (όπως ο *καί*). Συνδέει περιόδους ή ημιπεριόδους για να συνεχιστεί λόγος που έχει διακοπή. Αποδίδεται στα νέα ελληνικά: «και όταν».

γ) *Καὶ γάρ*: Πριν από το *γάρ* προτάσσεται ο επιδοτικός σύνδεσμος *καί* που στην προκειμένη περίπτωση αναφέρεται σε όλη την πρόταση που εισάγεται με το *γάρ*, δηλ. στην πρόταση *Καὶ γὰρ καθαριστής ἐστι*. Τότε το *καί γάρ* αποδίδεται στα νέα ελληνικά: «και μάλιστα...».

δ) *ὥσπερ...οὕτω*: Το τροπικό αναφορικό επίρρημα *ὥσπερ* με το οποίο εισάγεται η δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση *ὥσπερ ὁ καθαρίζειν μαθῶν*, αναφέρεται στο συσχετικό του τροπικό δεικτικό επίρρημα *οὕτως* στο οποίο αντιστοιχεί. Η απόδοση στα νέα ελληνικά είναι ως εξής: «όπως ακριβώς...έτσι».

Ε. ΑΣΚΗΣΕΙΣ

α) Να εντοπιστούν και να χαρακτηριστούν πλήρως οι εναντιωματικές – παραχωρητικές προτάσεις του κειμένου.

β) 1. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο της Οριστικής του μέλλοντα και του αορίστου: *φαίνεται, κρίνεις, νέμουσιν, ὀξύνεται, στέλλομαι, μένετε, παραγγέλλομεν*.

2. Να αναγνωρισθούν γραμματικώς οι ρηματικοί τύποι: *ᾠξύνσο, παρήγγελτο, πεφάνθων, ἐγγήγερται, τέταμαι*

Θεοδώρα Ζήκου

**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Ελένη Χουλιαρά - Ράϊου.
«Αρχαία Ελληνική Γλώσσα - Θεματογραφία II. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα 8». Έκδοση: 1.0.
Ιωάννινα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1494>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

- Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση – Όχι Παράγωγα Έργα, Διεθνής Έκδοση 4.0 [1] ή μεταγενέστερη.

[1] <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

Ως Μη Εμπορική ορίζεται η χρήση:

που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο.

που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο.

που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο.

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.